

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet

Statens energimyndighet
Box 310
631 04 ESKILSTUNA

Uppdrag att analysera den finansiella elmarknaden

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Statens energimyndighet (STEM) att i samråd med Finansinspektionen (FI) och Affärsverket svenska kraftnät (SvK) analysera den finansiella elmarknaden. Uppdraget innebär en fördjupning av den analys av denna marknad som FI gjorde våren 2005. Uppdraget skall redovisas efter samråd med Konkurrensverket. STEM skall även inhämta synpunkter från näringslivet samt övriga berörda myndigheter och organisationer. STEM skall med utgångspunkt i analysen överväga behovet av och föreslå eventuella åtgärder för att förbättra den finansiella elmarknadens effektivitet. STEM skall i detta sammanhang även överväga behov av ökat samarbete mellan de olika myndigheterna i Norden.

Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 2006.

Bakgrund

Elmarknadsreformen

Den 1 januari 1996 trädde ett nytt regelverk för elmarknaden i kraft (prop. 1994/95:222, bet. 1995/96:NU1, rskr. 1995/96:2). De nya reglerna innebar att konkurrens infördes i elhandel och elproduktion. Syftet var bl.a. att införa valfrihet för elanvändarna och skapa förutsättningar för en ökad pris- och kostnadspress inom elförsörjningen. Regleringar som hindrade handel med el avskaffades medan nätverksamhet, som är ett naturligt monopol, även fortsättningsvis regleras och övervakas. Detta innebar att elpriset skulle sättas i konkurrens men inte nättariffen.

Marknadsstruktur

Elmarknadsreformen innebar stora strukturförändringar på elmarknaden. Nätverksamhet får inte längre bedrivas i samma juridiska person som

handel med eller produktion av el. Produktion av och handel med el får dock bedrivas i samma juridiska person. För nätverksamhet gäller att annan verksamhet får bedrivas i samma juridiska person, men nätverksamheten måste redovisas skild från annan verksamhet.

Handeln med el över Sveriges gränser har ökat i betydelse och vi har idag en till stora delar integrerad nordisk elmarknad. Koncentrationen av ägande i elproduktionen i Sverige har ökat sedan elmarknadsreformen 1996 och elproduktionen är i hög grad koncentrerad. De tre största producenterna, Vattenfall, Sydkraft och Fortum, stod 2003 för cirka 87 procent av elproduktionen i Sverige. I ett nordiskt perspektiv utgjorde de tre största svenska producenternas marknadsandelar 35 procent av den samlade nordiska produktionen. Hur dominerande de tre största svenska elproducenterna bedöms vara beror således på vilken geografisk marknad som betraktas som den relevanta, Sverige eller Norden.

Inom elhandeln är koncentrationen av ägandet inte lika stor. Trenden har de senaste två åren varit att koncentrationen minskar. De tre stora bolagen hade 2003 en gemensam marknadsandel på drygt 55 procent. De dominerar således även elhandelsverksamheten. Marknadsandelen har dock minskat från en marknadsandel på 70 procent 2000.

Nord Pools roll

Nord Pool är en gemensam handelsplats för el i Norge, Finland, Danmark och Sverige. Under 2004 omsattes omkring 42 procent av all el som förbrukades i Norden via elbörsen och resterande del såldes genom bilaterala avtal. Aktörerna på råkraftsmarknaden kan vid köp och försäljning av el välja mellan handel på elbörsen och bilaterala avtal. Priset på Nord Pool Spot är dock referenspris i flertalet avtal.

SvK blev delägare i elbörsen 1996. I dag ägs Nord Pool ASA till 50 procent av SvK och 50 procent av norska Statnett, vilka är systemoperatörer i Sverige respektive Norge. Nord Pool ASA består, förutom av den finansiella handeln, av de helägda dotterbolagen Nord Pool Clearing och Nord Pool Consulting. Nord Pool Spot AS ägs av Nord Pool ASA, SvK, Statnett, finska Fingrid och danska Energinet.dk med vardera 20 procent. Nord Pool ASA har tillstånd att agera som fullvärdig börs enligt norska börsregler. Nord Pool Spot AS har tillstånd (koncession) från Norges Vassdrags- och energidirektorat.

Antalet aktörer på Nord Pools marknader uppgick vid årsskiftet 2004/05 till 397 stycken, en ökning med 13 procent från föregående årsskifte. Aktörerna kommer huvudsakligen från Norden, men de senaste åren har andelen utomnordiska aktörer ökat.

Nord Pool tillhandahåller en spotmarknad för fysisk handel med el, en derivatmarknad samt en clearingfunktion. Nord Pool Spot AS är en

marknadsplats för handel med el för fysisk leverans under det kommande dygnet. På spotmarknaden fastställs det så kallade systempriset (jämviktspris för utbud och efterfrågan) genom auktion. Systempriset fungerar som referenspris för den övriga elmarknaden. Deltagarna lämnar bud om hur stor mängd kraft de önskar sälja respektive köpa vid olika prisnivåer under varje timme nästföljande dygn. Senast klockan 12.00 dagen innan måste alla bud vara lämnade och systempriset beräknas baserat på de lämnade buden. Det finns flera typer av bud, däribland bud som kan sträcka sig över flera timmar. Nord Pool sammanställer alla bud vilket utmynnar i den utbuds- och efterfrågekurva som formar systempriset och områdespriserna, vilka den faktiska handelsvolymen och den ekonomiska avräkningen baseras på.

Nord Pool Financial Market ASA är en börs där aktörerna kan handla i standardiserade finansiella kontrakt (optioner och terminer) med en löptid på upp till fyra år. Priset på kontraktet bestäms av förväntad prisutveckling på spotmarknaden. Det finns två skäl att agera på Nord Pools finansiella marknad – riskhantering och spekulation. Genom terminshandeln kan priset på framtida elleveranser säkras, vilket minskar aktörernas riskexponering, s.k. hedging. Derivatmarknaden påverkar på så sätt det elpris som slutkunderna, både hushåll och företag, betalar. Kontrakten handlas ännu så länge i norska kronor, men kontrakt avseende 2006 och framåt handlas i euro. Nord Pool Clearing ASA är motpart i alla finansiella kontrakt som omsätts på börsen samt sådana bilaterala finansiella kontrakt som parterna önskar cleara via börsen.

År 2004 ökade handeln på den finansiella marknaden åter efter att ha minskat mellan 2002 och 2003. Handeln på den finansiella marknaden uppgick till 590 TWh under året, vilket är en ökning med 8 procent jämfört med 2003. Handelsvolymen på Nord Pools fysiska spotmarknad ökade markant mellan 2003 och 2004. Under 2004 omsattes 167 TWh el på den fysiska marknaden, vilket är en ökning med 48 TWh, eller 41 procent, jämfört med 2003.

Tillsyn av den finansiella elmarknaden

Elderivat, elcertifikat och utsläppsrätter anses i Sverige utgöra finansiella instrument. Den som i Sverige yrkesmässigt tillhandahåller olika tjänster avseende sådana instrument skall enligt lag ha tillstånd från FI och står därmed under inspektionens tillsyn.

Den finansiella elmarknaden är öppen för alla som har tillstånd från FI. Det finns inga formella hinder för vilket värdepappersbolag som helst att agera på denna marknad. Marknaden domineras dock av aktörer med nära koppling till företag som producerar eller handlar med el och som endast eller i huvudsak handlar med elrelaterade instrument. Den finansiella elmarknaden är i allt väsentligt en marknad för professionella aktörer. Fokus för tillsynen på den finansiella elmarknaden ligger därför

på frågor som rör marknadsinformation, marknadsorganisation och hantering av intressekonflikter.

Finansinspektionens rapport

I maj 2005 presenterade FI en rapport om den finansiella elmarknaden (2005:6). Syftet med inspektionens granskning var dels att analysera den finansiella marknaden och få utökad kunskap om dess delar, dels utröna om den uppfyller de krav FI, i egenskap av tillsynsmyndighet, ställer på en väl fungerande finansiell marknad.

God tillgång till relevant information för alla marknadsdeltagare, liksom en genomtänkt och väl fungerande hantering av de intressekonflikter som kan uppstå i handeln är viktigt för att finansiella marknader skall fungera väl. Om inte alla aktörer har tillgång till samma information samtidigt uppstår en obalans som påverkar såväl marknadseffektiviteten som förtroendet för marknaden som sådan. Den finansiella elmarknaden påverkas både på kort och på lång sikt av en rad externa och för branschen i huvudsak opåverkbara faktorer såsom väder, produktionsstörningar och myndighetsbeslut.

På grund av den finansiella elmarknadens struktur, där produktionsbolagen är betydelsefulla aktörer även på den finansiella marknaden och där produktionsanläggningar dessutom samägs av flera bolag, konstaterar FI även att identifiering och hantering av intressekonflikter är en mycket viktig del av elbolagens informationshantering. Det är viktigt att intressekonflikter identifieras och kommuniceras med marknaden så att inte förtroendeproblem uppstår.

FI konstaterar vidare att det finns skäl att tro att bristen på transparens i dagsläget är återhållande för nya typer av aktörer som skulle kunna ha ett intresse av att delta i den finansiella handeln.

FI anser att en djupare analys krävs av de frågor som aktualiseras. En del av detta är samarbetet med svenska myndigheter som Konkurrensverket och Statens energimyndighet liksom med branschorgan, i syfte att förbättra informationshanteringen i den finansiella elmarknaden. Det anses därför väl motiverat att fortsätta följa och analysera utvecklingen och diskutera åtgärder för att förbättra marknadens effektivitet.

Mot bakgrund av vad som framkommit i rapporten om den finansiella elmarknaden bör STEM ges i uppdrag att, i samråd med bl.a. FI, närmare analysera dessa frågor samt överväga behovet av och föreslå åtgärder för att förbättra marknadens effektivitet.

Uppdraget

Regeringen uppdrar åt STEM att i samråd med FI och SvK analysera den finansiella elmarknaden, både vad avser den svenska marknaden och den

nordiska marknaden. Analysen bör beakta att den finansiella elmarknaden på Nord Pool regleras av norsk lagstiftning och norska börsregler. Analysen bör omfatta handeln med elderivat, elcertifikat och utsläppsrätter. Uppdraget innebär en fördjupning och en konkretisering av den analys av denna marknad som FI gjorde våren 2005.

Uppdraget skall redovisas efter samråd med Konkurrensverket.

STEM skall

- med utgångspunkt i analysen överväga behovet av och föreslå eventuella åtgärder för att förbättra den finansiella marknadens effektivitet.
- även överväga behov av ökat samarbete mellan de olika myndigheterna i Norden med ansvar för frågor relevanta för den finansiella elmarknaden för att förbättra marknadens funktion.
- även inhämta synpunkter från näringslivet samt övriga berörda myndigheter och organisationer i Sverige och även i de övriga nordiska länderna.

Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 2006.

På regeringens vägnar

Mona Sahlin

Ulf Sävström

Kopia till

Affärsverket svenska kraftnät
Finansinspektionen
Konkurrensverket
Konsumentverket
Nord Pool
Energimarknadsinspektionen vid Statens energimyndighet